

Ο Ραχούδης αρ. 404 τμή 6 Φανουαρίν 1962

Ο ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΜΠΕΛ

Σε λίγες μέρες κυκλοφορεί ένα καινούργιο διδύμο του συνεργάτου μας ΣΩΤ. ΠΑΤΑΤΖΗ με τον τίτλο «Ι. Σοφριανόπουλος, ένας επαναστάτης χωρίς επανάσταση», με πρόλογο του καθηγητού Άγγελου Άγγελόπουλου. Δεν πρόκειται τόσο για ιστορική μονογραφία, γιατί ο άειμνητος Έλληνας πολιτικός «κινήθηκε πιά πολύ στο χώρο των ιδεών και των προθέσεων», όπως γράφει ο συγγραφέας στο εισαγωγικό του σημείωμα. Είναι μάλλον μία κριτική των ρευμάτων, των προσώπων, των πραγμάτων και των γεγονότων της τελευταίας πεντηκονταετίας που δημιούργησαν τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, ένα δοκίμιο δηλαδή όπου επικριρείται μία νέα, έντελως πρωτότυπη, τομή της ιστορίας του έθνους μας κατά τους τελευταίους χρόνους. Από το εξαιρετικά ενδιαφέρον αυτό διδύμο παραθέτουμε ένα κεφάλαιο που είχε την καλωσύνη να παραχωρήσει ο συγγραφέας αποκλειστικά για τους αναγνώστες του «Ταχυδρόμου». Στις σελίδες αυτές, για πρώτη φορά, αποκαλύπτεται με επίσημα στοιχεία η «σύγκρουση» Καζαντζάκη και Σικελιανού για το Νόμπελ και έρχονται σε φως οι παρακκνητικές ενέργειες που έγιναν για την επιτυχία των δύο υποψηφίων μας.

ΣΤΗΝ τακτική της προβολής του νεοελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό πρέπει να εντάξουμε και τις προσπάθειες που έκανε ο Σοφριανόπουλος σαν υπουργός των Έξωτερικών για να απονεμηθεί το Νόμπελ της Λογοτεχνίας σ' ένα Έλληνα συγγραφέα. Η σύγκρουσή του με την κυβέρνηση δεν του επέτρεψε ούτε την Αποστολή Καζαντζάκη να οργανώσει, ούτε την άπονομή του Νόμπελ να διευκολυνθεί. Και όμως, ήτανε μία ευκαιρία μοναδική σχεδόν για να τιμηθεί η χώρα μας με τη μεγάλη αυτή πνευματική διάκριση, πρώτα - πρώτα γιατί είχαμε δύο συγγραφείς με παγκόσμια προβολή, τον Άγγελο Σικελιανό και τον Νίκο Καζαντζάκη, και ύστερα γιατί η αλληλεπίδραση της πατρίδας μας έξασκλούσε να είναι ακόμα αρκετά λαμπρή στο εξωτερικό.

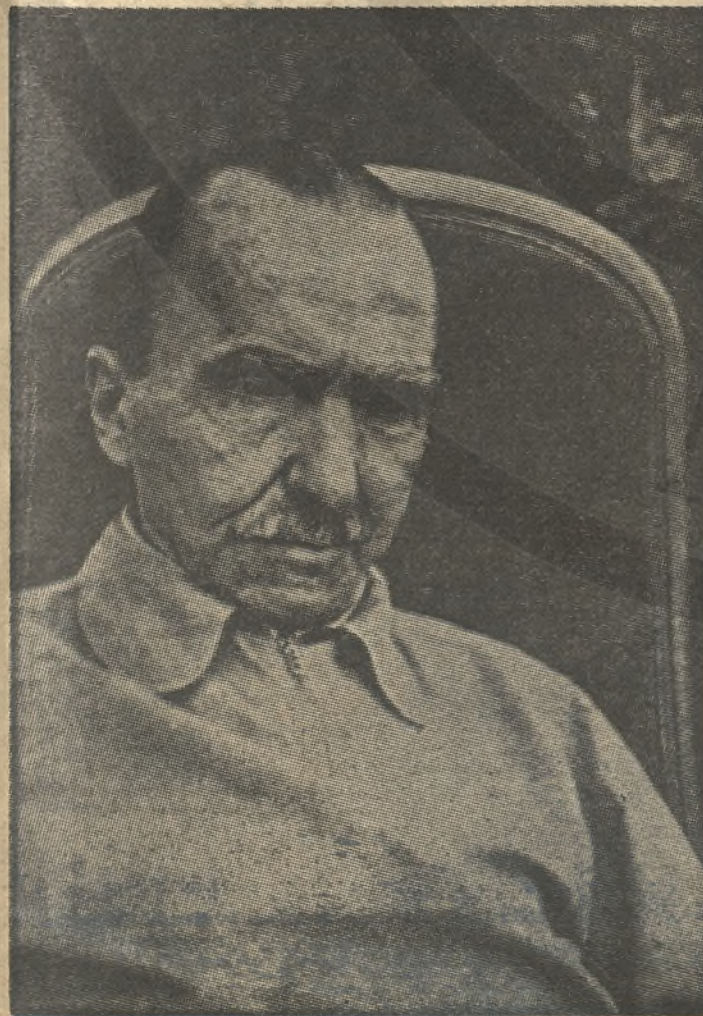
Ο Σοφριανόπουλος, δεν επιζητούσε την άπονομή του Νόμπελ σ' Έλληνα συγγραφέα μόνο γιατί ήθελε να εκμεταλλευθεί την προβολή του νεοελληνικού πολιτισμού στο διεθνές περιβάλλον. Έβλεπε το πράγμα σαν πνευματικός άνθρωπος και καταλάβαινε βαθύτατα την εθνεγερτική επίδραση που θα είχε ένα τέτοιο γεγονός για τη διάδοση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό. Γιατί, πραγματικά, ήτανε αληθινά πνευματικός άνθρωπος. Μπορεί μάλιστα να πη κανείς ότι ήτανε πρώτα πνευματικός άνθρωπος και ύστερα πολιτικός. Οι νεανικοί «ερωτές» του με τη λογοτεχνία, είχαν αφήσει στην ψυχή του ανεξάλειπτα τὰ ίχνη τους, που τον έκαναν να δίνει την πρωτοπορία στον πνευματικό παράγοντα!

«Όταν ο πολιτικός, έλεγε, δεν είναι ταυτόχρονα και ολοκληρωμένος πνευματικός άνθρωπος, παύει αυτόματα να είναι και ολοκληρωμένος πολιτικός».

Στο ζήτημα της άπονομής του Νόμπελ, ο Σοφριανόπουλος υποστήριξε την υποψηφιότητα του Καζαντζάκη, χωρίς όμως να ξέρει ακόμα ότι είχε εκθέσει υποψηφιότητα τον ίδιο χρόνο και ο Άγγελος Σικελιανός. Δεν θα του περνούσε, φυσικά, ποτέ από το νου η αντίστασή του ποιητή σε όφελος του πελοποννησιακού άν εγγυήζε ότι παρουσιάζονται σαν ανταγωνιστές. Τό έμαθε αργότερα, μετά τα διαβήματα που έκανε υπέρ του Καζαντζάκη. «Αλλά ως παρακολουθήσαμε τα γεγονότα με τη σειρά:

Ο Σοφριανόπουλος έγραψε στον τότε πρεσβευτή της Ελλάδος στη Στοκχόλμη κ. Πανά, που τύχαινε να είναι και προσωπικός του φίλος, και τον παρεκάλει να καταβάλει κάθε προσπάθεια για την υποστήριξη της υποψηφιότητας του Καζαντζάκη. «Εδώ, δικαιολογημένα ίσως, θα μπορούσε κανείς να ερωτηθεί: Είναι λοιπόν αλήθεια ότι οι διπλωματικοί εκπρόσωποι των διαφόρων χωρών επηρεάζουν την Σουηδική Ακαδημία στις αποφάσεις της για την άπονομή του Νόμπελ;

«Οχι βέβαια. Είναι όμως αλήθεια ότι οι διπλωματικοί...

φερόμενες χώρες αναπτύσσουν πάντοτε ζωηρή δραστηριότητα γύρω από τους υποψηφίους τους, χρηματοδοτούν πολλές φορές μεταφράσεις έργων τους ή κριτικών δοκιμίων σχετικά με το έργο τους, διοχετεύουν στον σουηδικό και τον παγκόσμιο τύπο διάφορα άρθρα για την επίδραση που έχει εξασκήσει ο υποψήφιος τους στη λογοτεχνία του τόπου του κλπ.

Είναι επίσης αλήθεια ότι μερικές φορές η ίδια η Σουηδική Ακαδημία, προκειμένου να κρίνει το έργο ενός υποψηφίου, χρησιμοποιεί κριτήρια που δεν είναι πάντοτε αμετακίνητα φιλολογικά. Η στάθμισή μιας λογοτεχνικής αξίας δεν είναι δυνατό να γίνει με απόλυτη ακρίβεια. Μία χρονιά μπορεί να υπάρχουν δύο, τρεις ή και περισσότεροι υποψήφιοι που το έργο τους είναι ίσος. Ποιός απ' αυτούς θα τιμηθεί; Και γιατί θα προτιμηθεί ο ένας σε βάρος του δήτη, ή μία χώρα σε βάρος μιας άλλης;

Μέσα σ' αυτά λοιπόν τα μικρά περιθώρια, είναι δυνατόν να επηρεασθεί η Σουηδική Ακαδημία είτε θετικά, είτε αρνητικά για ένα υποψήφιο, όταν πρόκειται για το βραβείο της λογοτεχνίας, όπου η αξιολόγηση είναι σχετικά θολή και παίζει μεγάλο ρόλο ο υποκειμενικός παράγοντας του κριτού.

Την εποχή εκείνη το έργο του Καζαντζάκη δεν είχε ακόμα την παγκόσμια προβολή που β' αποκτούσε ύστερα από λίγα χρόνια. Ο Σικελιανός ήτανε πολύ γνωστότερος στους διεθνείς φιλολογικούς κύκλους. «Επί πλέον, είχε θερμότερες συστάσεις και υπέβαλε την υποψηφιότητα πρώτος. Νά τι έγραφε σχετικά ο γνωστός ελληνιστής και υπουργός της Παιδείας την εποχή εκείνη κ. Κνός στον πρεσβευτή μας κ. Πανά:

«Πριν φύγω για την εσοχή, όπου θα ξεκουρασθώ λιγάκι κατά τις διακοπές μου, επιθυμώ να σας πληροφορήσω ότι εδώ και λίγο καιρό έλαβα ένα πακέτο με διδύμο του κ. Καζαντζάκη που τα έστειλε άμεσα στην Ακαδημία. Σήμερα πήρα μερικά διδύμα του ίδιου συγγραφέα μέσω της πρεσβείας και σας εύχαριστώ πολύ. «Όστόσο, σας πληροφορώ ότι η υποψηφιότητα του Καζαντζάκη δεν προβλήθηκε εγκαίρως, όπως έγινε με το Σικελιανού και γι' αυτό το λόγο ο Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας κ. «Οστερλικκ είναι υποχρεωμένος, καθώς μου είπε, να παραμερίσει την υποψηφιότητα του Καζαντζάκη γι' αυτό τον χρόνο...».

«Εκτός όμως απ' το κώλυμα αυτό, υπήρχε για τον Σικελιανό και η θερμή συνηγορία πολλών Γαλλικών συγγραφέων με παγκόσμιο κύρος, που είχαν στείλει στην Σουηδική Ακαδημία την παρακάτω έκκληση:

«Παρίσι, 14 Ιουνίου 1946

Πρός τον Μόνιμο Γραμματέα της Σουηδικής Ακαδημίας.

Κύριε Γραμματέα,

«Μάθαμε ότι έχει υποβληθεί η υποψηφιότητα του μεγάλου Έλληνα ποιητή Άγγελου Σικελιανού για το βραβείο Νόμπελ της Λογοτεχνίας και παίρνουμε το θάρρος να εκφράσουμε τη θερμή συμπάραστασή μας γι' αυτή την υποψηφιότητα.

«Ο Άγγελος Σικελιανός δεν είναι μόνον ένας ποιητής που με το έργο του ανανεώνει το λυρικό πνεύμα της αρχαίας Ελλάδος, συνεχίζοντας το, αλλά δούλεψε και για την επιτυχία των Δελφικών Έορτών που είχαν σκοπό να συσφίξουν τους δεσμούς μεταξύ των διαλεχτών πνευματικών ανθρώπων όλων των εθνών και να ξαναδώσουν στον κόσμο την πνευματική εκείνη ιστορική που χρειάζεται τόσο πολύ για την ανάπτυξή του.

«Εξ άλλου, κατά την διάρκεια των φοβερών χρόνων της εθνεγερτικής κατοχής, ο μεγάλος αυτός ποιητής, με τη λύρα του και με την πίστη του, συδούλησε τα συναισθήματα της τιμής, της αξιοπερεπείας, της περήφανας λευτεριάς που είναι άδιαχώριστα από τον ελληνικό ήρωισμό και την ελληνική ψυχή.

Δεχθήτε παρακαλούμε κλπ.»

Υπογράφουν οι: Μ. Μενιέ, Κομ. Μαρμπό, Πάβ Κλωντέλ, Πάβ Μαζόν, Ζωρζ Ντυαμέλ, Φρανσουά Μωρισάκ, Αντρέ Μπιλύ, Αντρέ Ζίντ, Μαρίς Μπεντέλ, Ροζέ Μαρτέν ντυ Γκάρ, Σάβλ Πικάρ, Ζερζέ Μπαόουο, Λουσιέν Μαρύ, Λουί Αραγκόν και Πάβ Έλυάρ.

«Ο Σοφριανόπουλος βρέθηκε σε δύσκολη θέση όταν του διαβίωσε όλες αυτές τις πληροφορίες ο κ. Πανάς και με μεγάλη λεπτότητα έγραψε στον Καζαντζάκη να ήθελε να μεταβεί την υποψηφιότητά του για

τον επόμενο χρόνο, έκθετος όμως άρνήθηκε.

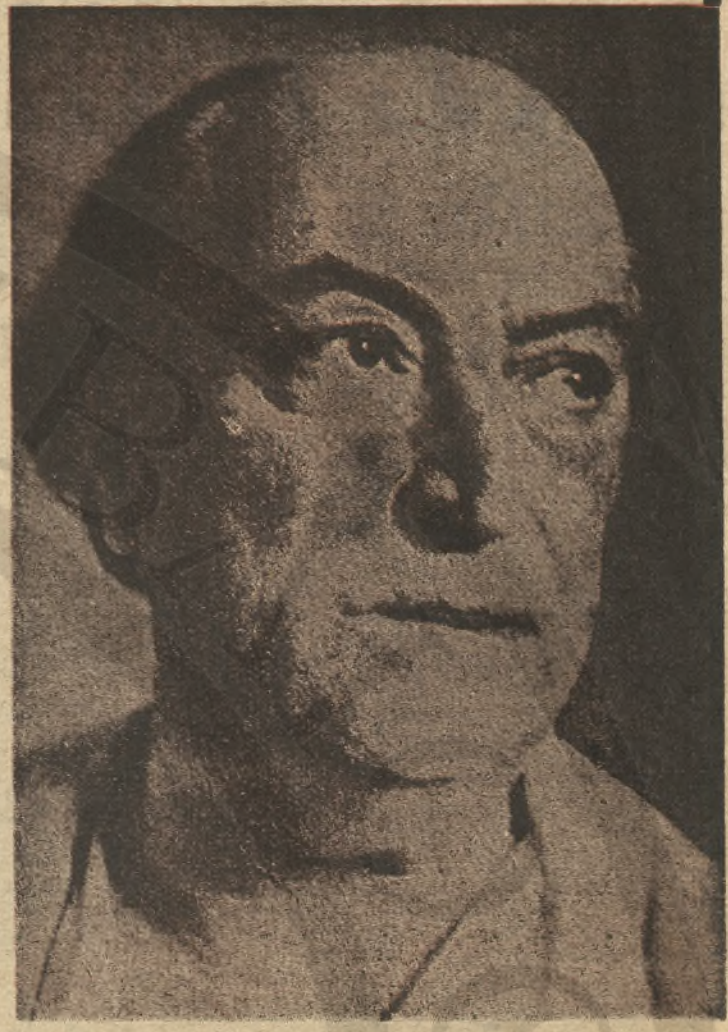
«Νομίζω, απάντησε, πως καθόλου δεν ελπίζω ή υποψηφιότητα του ενός με το να υπάρχει κι' άλλη. Γιατί το Νόμπελ μπορεί να δοθεί, και δόθηκε ήδη, σε δύο κι' από την ίδια χώρα. Νομίζω πως ήτανε σωστό και πρακτικό να υποστηρίχθουν κι' οι δύο, όχι ως αντίπολοι, παρά ως ολοκληρώνοντες την πιά υψηλή σήμερα πνευματική ζωή στην Ελλάδα. Κι' οι δύο πρέπει ες' Ισου να υποστηριχθούν: α) Γιατί είναι δίκαιο. Όλος ο πνευματικός μας κάσμος θα ικανοποιούνταν. β) Γιατί έτσι η τιμή θάταν στην Ελλάδα διπλή, που έχει δύο βίους για το βραβείο. Γι' αυτό, θερμά θα σας παρακαλούσα να τονίσετε αυτά στον κ. Πανά και ανάλογα να ενεργήσετε. Θά με υποχρεώσετε...».

«Η άπονομή του Νόμπελ τη χρονιά εκείνη — 1945 — σ' Έλληνα συγγραφέα δεν ματαιώθηκε από τη διπλή υποψηφιότητα, αλλά από το γεγονός ότι δεν παρέμεινε ο Σοφριανόπουλος στο υπουργείο Έξωτερικών. Με την άπομάκρυσή του άνοιχτη ο δρόμος σε άρισμένους στενοκέφαλους, που άρχισαν να κάνουν έντονα διαβήματα, παρασκηνιακά και επίσημα, για να μη δοθεί το βραβείο σε κανένα από τους δύο Έλληνες υποψηφίους. Από την άνομή και χυδαία εκστρατεία δεν άπουσίασαν, δυστυχώς, οι πνευματικοί άνθρωποι της χώρας μας ούτε και άρισμένα ιδρύματα, οργανώσεις κλπ. Φαντάζομαι ότι η Σουηδική Ακαδημία πρώτη φορά θ' αντίκριζε το θέαμα «πνευματικών» ανθρώπων να άγωνίζονται με τόση λύσσα για να μη δοθεί το βραβείο σ' ένα συμπατριώτη τους.

Από που όμως ξεκινούσε δλο αυτό το πάθος κατά του Σικελιανού και του Καζαντζάκη;

Υπήρχε πρώτα - πρώτα μία κατηγορία ανθρώπων που πίστευαν σ'α σοβαρά ότι οι δύο αυτοί συγγραφείς ήτανε κομμουνιστές. Η αλήθεια είναι ότι ο ένας τουλάχιστον, ο Σικελιανός, στάθηκε κατά την Κατοχή πολιτικός διπλάς τόν άγωνιζόμενος έβνος και σ'αυτά τις συναισθήματα της τιμής, της αξιοπερεπείας και της περήφανας λευτεριάς, όπως έγραφαν στη συνηγορία τους οι Γάλλοι συγγραφείς. Η τιμία αυτή στάση του ήτανε φυσικό να τον άδηγησε σε μία άγωνιστική συνάντηση με την Αντίσταση, χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια ότι άνακατεύθηκε ποτέ του στην πολιτική δραστηριότητα του Ε.Α.Μ.

Ο Καζαντζάκης, αντίθετα, που ήτανε σ'α χαρακτηριστικά πολύ άτολμος, για να μην πούμε δλοτέτα δειλός, είχε κλειστή στο «καβούκι» του δλοκλήρη την Κατοχή, είχε ένταφιασθεί σχεδόν μέσα σ'α σπύτι του για να μη «παρεξηγηθώ» από τους Γερμανούς, για να μη βρεθεί «μπελεγμένος» αθέλα του σε καμιά δυσάρεστη υπόθεση, ή για να μην του τύχη καμιά άσχημη περιπέτεια σ'α δρόμο — απ' αυτές που ήτανε τόσο συνηθισμένες τότε. Δεν πήρε μέρος στην Αντίσταση, δεν δημοσίευσε ποτέ τίποτα που να στρέφεται, έστω και έμμεσα, κατά των κατακτητών ή που να καλλιεργή την άντιστασιακή διάθεση, δεν είχε άνακατευθεί καθόλου σ'α Ε.Α.Μ. ή, πολύ περισσότερο, σ'α Κομμουνιστικό κόμμα. «Όστόσο, από προπολεμικά ακόμα είχε την φήμη του άριστου δανοού — μινου — μινου που δεν πήγαζε από το έργο του, ούτε καν από τις περιφωμένες έντυπώσεις του από τα ταξίδια που είχε κάνει σ'α Ρωσία, αλλά πιά πολύ από τη στάση του σ'α γλωσσικό ζήτημα και σ'α... δρογογραφία. Τό ότι βρέθηκαν άνθρωποι, και μάλι-

στα με υπεύθυνες πνευματικές ή πολιτικές θέσεις, που πίστευαν πως οι δύο αυτοί συγγραφείς είναι κομμουνιστές, δείχνει πόσο χαμηλό είναι το πολιτιστικό μας επίπεδο και τί θολούρα επικρατεί στους πνευματικούς μας όριζόντες. Γιατί, βέβαια, δεν χρειάζεται καμιά ιδιαίτερη εξειδίκευση σ'α λογοτεχνικά κείμενα για να καταλάβει κανείς ποιά ακριβώς είναι τα ιδεολογικά περιεχόμενα των έργων του Σικελιανού ή του Καζαντζάκη. Οι «έπαιναστικές κορώνες» που χρησιμοποιούν συχνά, δεν σημαίνουν τίποτα. Στην πραγματικότητα είναι και οι δύο τους συντηρητικοί — ο Καζαντζάκης μάλιστα πολύ περισσότερο από τον Σικελιανό.

Μαζί όμως μ' αυτούς που πίστευαν καλοπροαίρετα ότι ο Σικελιανός και ο Καζαντζάκης είναι κομμουνιστές, υπήρχαν και μερικοί που σ'αυτά την κατηγορία για λόγους πολύ ταπεινούς, παρ' όλο που ήτανε σ'α θέση να γνωρίζουν ότι δεν ανταποκρίνεται πρὸς την αλήθεια.

Η υπόθεση αυτή είναι χαρακτηριστική και απ'ε μιά άλλη άποψη ακόμα: Δείχνει τό κλίμα του φανατισμού μέσα σ'α όποιο ήτανε άναγκασμένος ο Σοφριανόπουλος να εφαρμογή την πολιτική της γαλήνης σ'α εσωτερικό και της ίσης φιλίας πρὸς τους μεγάλους στις διεθνείς σχέσεις. Έκει δηλαδή όπου αὐτός άγωνιζόταν με τὰ δύο του χέρια να σβήσει μιά φωτιά, ξεπρόβαλλαν από χίλιες μεριές άπειρα άλλα χέρια και άνασαν άλλες δέκα. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ή προσπάθειά του ήτανε καταδικασμένη. Τό έβλεπε κι' ο ίδιος, άστόσο συνέχισε τόν άγώνα του με πείσμα και με τό πάθος των ανθρώπων που φλογίζονται από ένα υψηλό ιδανικό.

ΣΩΤ. ΠΑΤΑΤΖΗΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Μιά έκπομπή που σας προσφέρει κάθε Σάββατο 9.30-10 μ.μ.

δ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ
Αυτήν την εβδομάδα δ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΟΡΝ

θά σας καταπλήξει
θά σας γοητεύσει
θά σας συγκινήσει
θά σας διασκεδάσει
Άκούστε τον
νά τραγουδά, νά άπαγγέλλη
καί νά μās άποκαλύπτει
σαν συνθέτης!

